Sözcükler arasındaki anlam ilişkileri

DEFTER NOTLARI • Kısa anlatım ve yeni örnekler

1. Zıt (karşıt) anlamlı sözcükler

Anlamları birbirinin karşıtı olan sözcüklere **zıt anlamlı sözcükler** denir.

5 örnek

- güzel - çirkin
- zengin - yoksul
- ileri - geri
- taze - bayat
- genç - yaşlı

Unutma: Bir sözcüğün olumsuzu, zıt anlamlısı değildir. **Almak - almamak** olumlu ve olumsuz biçimlerdir. **Almak - vermek** zıt anlamlıdır.

2. Eş anlamlı (anlamdaş) sözcükler

Yazılışları ve okunuşları farklı, anlamları aynı olan sözcüklere **eş anlamlı sözcükler** denir.

5 örnek

- ihtiyaç = gereksinim
- imkân = olanak
- çaba = gayret
- barış = sulh
- yoksul = fakir

Unutma: “Başarmak için **çaba** gösterdi.” yerine “Başarmak için **gayret** gösterdi.” diyebiliriz. Sözcüğü değiştirince cümlenin anlamı korunmalıdır.

Aklımda kalsın: Zıt anlam karşıtlık, eş anlam ise anlam birliği bildirir.

Sorumasyon · Tüm hakları saklıdır. · 2026

Aynı sözcük, farklı anlamlar

DEFTER NOTLARI • Kısa anlatım ve yeni örnekler

3. Eş sesli (sesteş) sözcükler

Yazılışları ve okunuşları aynı, anlamları farklı olan sözcüklere **eş sesli sözcükler** denir.

5 örnek

- **Bin:** Bin sayısı dört basamaklıdır. / Otobüse bin.
- **Dolu:** Sürahi dolu. / Bahçeye dolu yağdı.
- **Ben:** Ben resim yaptım. / Yanağında bir ben var.
- **Sağ:** Sağ elini kaldır. / Kazadan sağ kurtuldu.
- **Sal:** Gölde sal gördüm. / Kuşu doğaya sal.

Unutma: Sözcüğün hangi anlamda kullanıldığını cümleden anlarız. Aynı sözcüğün aynı anlamda tekrarlanması sesteşlik örneği olmaz.

4. Gerçek ve mecaz anlam

Sözcüğün temel anlamına **gerçek anlam** denir. Bu anlamdan uzaklaşıp başka bir anlam kazanmasına **mecaz anlam** denir.

5 örnek

- **Olgun:** Olgun armut yedim. / Olgun bir davranış gösterdi.
- **İnce:** İnce bir ip aldım. / Çok ince bir düşünce!
- **Soğuk:** Su soğuk. / Bana soğuk davrandı.
- **Tatlı:** Tatlı üzüm aldık. / Tatlı sözlerle bizi karşıladı.
- **Ağır:** Ağır taşı kaldırdı. / Ağır sözleri beni üzdü.

Unutma: Her örnekte ilk cümle **gerçek**, ikinci cümle **mecaz** anlamlıdır. Örneğin “ince düşünce”, nazik ve özenli düşünceyi anlatır.

Aklımda kalsın: Anlamı bulmak için sözcüğü tek başına değil, cümle içinde düşün.

Sorumasyon · Tüm hakları saklıdır. · 2026

Duyularımız ve özel alanlar

DEFTER NOTLARI • Kısa anlatım ve yeni örnekler

5. Somut ve soyut anlam

Duyularımızdan en az biriyle algılayabildiğimiz varlıkları karşılayan sözcükler **somut**; duyularla doğrudan algılanamayan kavramları karşılayanlar **soyut** anlamlıdır.

5 örnek

- **Taş:** Somuttur; görür ve dokunuruz.
- **Ekmek:** Somuttur; görür, koklar ve tadarız.
- **Çan sesi:** Somuttur; işitiriz.
- **Dostluk:** Soyuttur; bir duygu ve ilişkidir.
- **Özlem:** Soyuttur; birini görme isteğidir.

Unutma: Görünmeyen her şey soyut değildir. Bir sözcüğün somut olması için beş duyumuzun hepsiyle algılanması gerekmez.

6. Terim anlamlı sözcükler

Bir bilim, sanat, spor veya meslek alanına ait özel kavramları karşılayan sözcüklere **terim anlamlı sözcükler** denir.

5 örnek

- **Matematik:** payda - Kesrin paydasını yazdım.
- **Müzik:** sol anahtarı - Dizeğe sol anahtarı çizdik.
- **Voleybol:** smaç - Oyuncu smaç vurdu.
- **Türkçe:** sıfat - Bu sözcük bir sıfattır.
- **Tıp:** nabız - Hemşire nabzımı ölçtü.

Unutma: Sözcüğün cümledeki anlamına bakılır. “Kapının **anahtarı** kayboldu.” sözündeki anahtar günlük anlamdadır; “**sol anahtarı**” ise müzik terimidir.

Aklımda kalsın: Somut-soyut ayrımında duyulara, terim anlamda özel bir alana bakarız.

Sorumasyon · Tüm hakları saklıdır. · 2026

Dilimizin zenginliği

DEFTER NOTLARI • Kısa anlatım ve yeni örnekler

7. Deyimler

Bir durumu etkili biçimde anlatan, genellikle mecaz anlamlı, kalıplaşmış söz gruplarına **deyim** denir.

5 örnek

- **Kulak kesilmek:** Çok dikkatli dinlemek.
- **Gözden kaybolmak:** Görünmez olmak.
- **Dili tutulmak:** Şaşkınlık gibi bir nedenle konuşamamak.
- **Göz atmak:** Kısaca bakmak, incelemek.
- **İpe un sermek:** Bir işi yapmamak için bahane bulmak.

Unutma: “Masalı dinlerken **kulak kesildik**.” cümlesinde dikkatle dinlemek anlatılır. Deyimdeki sözcükler gelişigüzel değiştirilmez.

8. Atasözleri

Geçmişten gelen deneyimleri aktaran, öğüt veren veya genel bir yargı bildiren kalıplaşmış sözlere **atasözü** denir.

5 örnek

- **Ne ekersen onu biçersin.** Davranışların sonuç doğurur.
- **Bugünün işini yarına bırakma.** İşini zamanında yap.
- **Acele işe şeytan karışır.** Acele işte hata olabilir.
- **Damlaya damlaya göl olur.** Küçük birikimler büyür.
- **Sakla samanı, gelir zamanı.** Gereksiz görünen şey işe yarayabilir.

Unutma: Deyim bir durumu anlatır: “Kulak kesilmek.” **Atasözü** genel bir ders veya yargı bildirir: “Acele işe şeytan karışır.”

Aklımda kalsın: Deyimler ve atasözleri kalıplaşmıştır; dilimizi zenginleştirir.

Sorumasyon · Tüm hakları saklıdır. · 2026